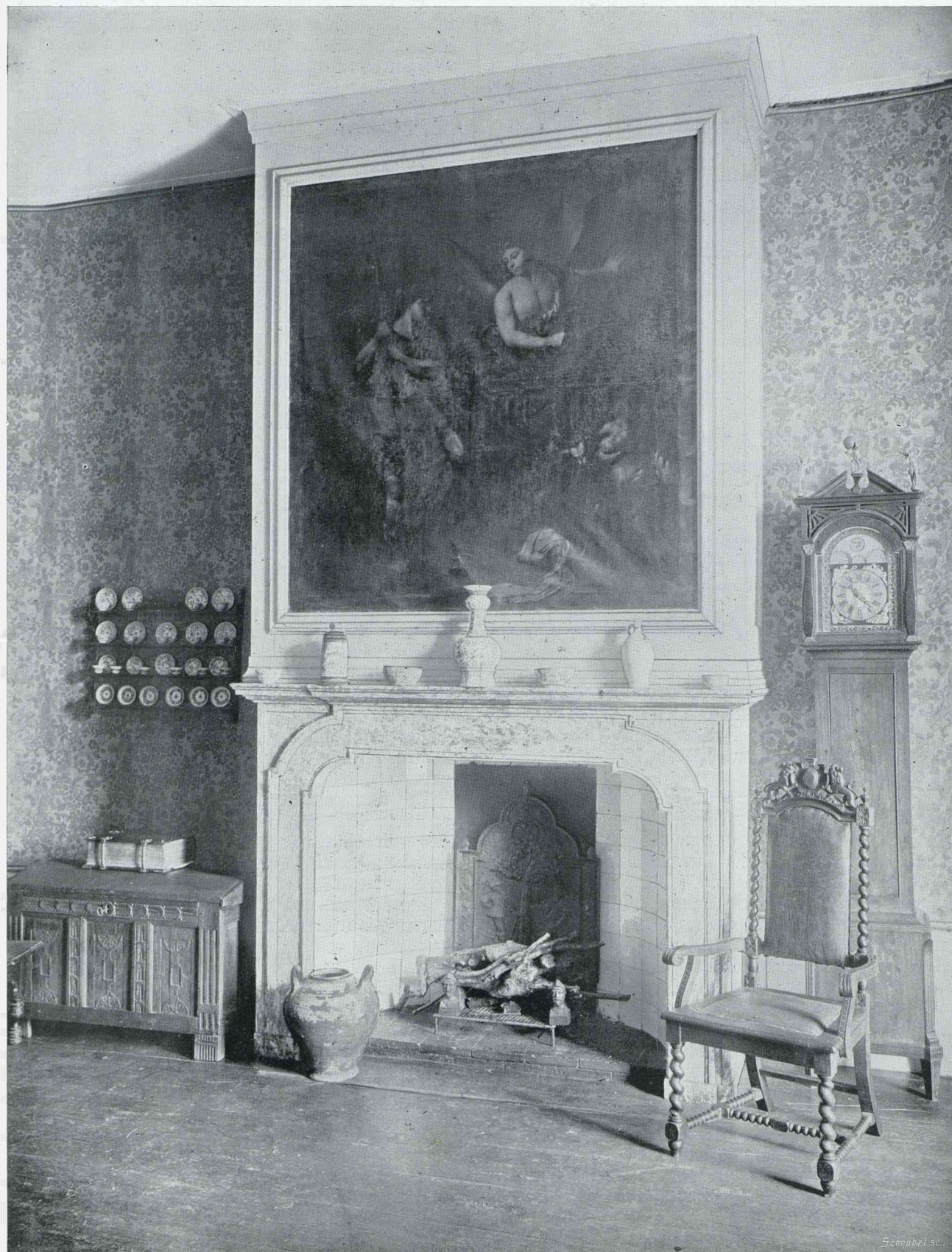

BUITEN

25^E JAARGANG N^O. 24

ZATERDAG 13 JUNI 1931

DE CANNENBORG. SCHOORSTEEN IN DE ZUID-KAMER

Redactie: RO VAN OVEN en Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD:

DE JONGE HORATIUS, DOOR RITA (I2)	BLZ. 278
NAAR DEN CANNENBORG (SLOT), (GEÏLL.), DOOR J. RIETSEMA	BLZ. 277, 280—281
MERKWAARDIGE ANAGRAMMEN, DOOR S.	BLZ. 281
VOGELNESTEN (GEÏLL.) DOOR E.	BLZ. 282—285
BIJ DE PYGMEËN (GEÏLL.), DOOR F. W. FITZ- SIMONS	BLZ. 284—286
HOE IS HET HEELAL GEBOUWD? (VI. HET BE- SMEREN PAN HET KRENTENBROODJE), (GEÏLL.), DOOR SIR JAMES JEANS	BLZ. 286—288
EEN MISKEND KUNSTWERK (GEÏLL.), DOOR DR. BERGNER	BLZ. 288
ZOMERSTORM (GEDICHT), DOOR C. WILKESHUIS . . .	BLZ. 288

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te adresseeren aan Scheltema & Holkema's Boekhandel en Uitgevers-Mij. N.V., Rokin 74-76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie van het Weekblad Buiten" of „Voor de Administratie van het Weekblad Buiten". Duidelijke naam- en adresvermelding verzocht, ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Nieuw verschenen nummers 25 ets., oudere 50 ets.

DE JONGE HORATIUS

I2)

DOOR RITA

HORACE Wilberforce keek weer naar het boek, dat hij nog in zijn hand hield.
„Ik zal U er aan herinneren", zei hij. „Intuschen zal ik dit bewaren. Ik leer haar daaruit eenigszins kennen".

Weer ging een jaar voor Horace voorbij — een jaar van harde studie en nooit-falende belangstelling in ieder onderwerp, dat hij aanpakte. David Lawrence bemerkte geen tanen van de energie, geen vermindering in het bevattingvermogen, geen kwijnen van de belangstelling. De jongen had geen beter of verstandiger onderwijzer kunnen hebben, noch een die zich grootere moeite had getroost om hem geestelijk en lichamelijk te ontwikkelen. Zoo groeide uit het leelijke, teere kind een krachtige, gespierde, gezonde knaap. Zijn moeder was grenzenloos trotsch op hem; die eene rustplaats in zijn snellen levensgroei was voor beiden een onvergankelijke herinnering gebleven. Het had hun harten dichterbij elkaar gebracht, in wederkerig begrijpen van hun nooden en zwakheden. De zuiverste en edelste gevoelens in de ziel van den jongen gingen uit naar zijn moeder. Ofschoon hij uiterlijk zelden zijn gevoelens aan den dag legde, zag zij het in de zorg die hij voor haar droeg, in den liefdevollen blik, waarmee hij naar haar keek, in den eerbied voor elk harer wenschen en in de gewillige opoffering van zijn eigen verlangens aan de hare.

Die nieuwe trek van onzelfzuchtigheid was de oorzaak van een grootere teleurstelling voor den knaap, dan hij ooit had ondervonden.

De vierde Kerstmis na Mehatabel's verbanning stond voor de deur en Mrs. Wilberforce werd ernstig ziek. Zoo een ongewone gebeurtenis nam de heele huishouding in beslag en wierp alle gemaakte plannen in duigen. De Professor dwaalde door het huis als een onrustige geest. Geen enkel

experiment kon hem tot arbeiden verlokken, geen enkel boek boezemde hem belangstelling in en het eenige gezelschap waarnaar hij verlangde, was dat van zijn zoon.

Natuurlijk kon er nu geen kwestie zijn van Mehatabel's komst, want toen Mrs. Wilberforce aan de beterende hand was, waren de vacaties afgelopen en stond er niets anders op, dan tot de groote vakantie te wachten. Maar toen was de goede vrouw nog zoo zwak, dat de dokter haar versterkende lucht voorschreef, zoodat zij met Horace vier heerlijke weken in luiheid doorbracht; een verblijf dat hun beiden goed deed.

David Lawrence bemerkte, dat zijn pupil ernstiger en nadenkender werd. De tijd naderde, dat hij een man zou worden. Hij sprak minder en dacht meer na. Nog was het tijdperk niet aangebroken dat hij zich voor de groote levensvragen ging interesseeren, maar de bodem was zorgvuldig bereid en men mocht verwachten dat het goede zaad er welig uit zou opschieten.

De lof waarmee Mrs. Wilberforce telkens van haar zoon sprak, ergerde niemand zoo zeer als oud-tante Griselda, die, hoe ouder zij werd, steeds meer een hekel aan jongens kreeg. Het was een betreuenswaardig feit, dat Dick's vacantedagen allermint geschikt waren dit vooroordeel te bestrijden, want iederen keer werden zijn kwajongensstreken en baldadigheden erger. Het lukte hem echter nooit Horace daarin te betrekken. Die kon met geen mogelijkheid inzien, welke aardigheid er in stak om vruchten te stelen, vogel-nesten te plunderen, konijnen te strikken of oude vrouwen door een plotseling gegil en geschreeuw te doen schrikken. Zijnerzijds vond Dick, dat zijn vriend een jongen van water-en-melk was geworden en verklaarde, dat hij niet kon begrijpen, dat deze liefhebberij had in die miserabele boeken.

Bij iedere vakantie bleek, dat ze steeds verder van elkaar verwijderd raakten. Het ging er mee zooals zoo vaak bij liefde en vriendschap; het zelden bijeen zijn bewijst dat de genegenheid niet op vasten bodem rust en dat de neigingen hoe langer hoe meer verschillend worden. Dan wordt trouw een last en de aanwezigheid van den eens beminden makker een verdriet in plaats van een plezier.

HOOFDSTUK V

DROOMEN

Daar meisjes sneller tot wasdom komen dan jongens, is het niet te verwonderen dat, toen Horace Wilberforce zijn protégée weerzag, hij verbaasd en verlegen was. Allerlei omstandigheden hadden die ontmoeting voortdurend tegen-gewerkt.

Zij was vijftien of zestien jaar toen zij tenslotte weer terug kwam. Hij had de twee jaren daarvoor in Duitschland doorgebracht, teneinde de taal beter te leeren. Daar het Mrs. Wilberforce onmogelijk was zoo lang van haar jongen gescheiden te leven, was zij voor het eerst van haar leven naar het buitenland gegaan; terwijl de Professor, die het prettig vond de kennismaking met oude plaatsen en oude vrienden te hernieuwen, eveneens meeging.

Zij sloegen hun tenten op in Heidelberg. Ook David Lawrence was met ze meegegaan. Hij was een lid van het gezin geworden, een zoon voor den Professor en zijn vrouw, een vriend en makker voor den droomerigen, onpractischen Horace.

Na een verblijf van twee jaar kregen zij heimwee en keerden naar Engeland terug. Daarop werd de uitnodiging naar Mehatabel verzonden en stuurde Mrs. Lawrence het meisje naar haar beschermers terug met vreeze, maar tevens met een zekeren trots in de verandering, die deze jaren hadden teweeg gebracht.

David Lawrence had een voettocht ondernomen, die een of twee weken zou duren. Horace had opdracht zijn boeken te laten rusten en Dick woonde weer tijdelijk op het buiten van zijn grootvader, levendiger, drukker en wilder dan ooit.

Dit was de stand van zaken toen Mehatabel op het tooneel verscheen.

Horace maakte een roeitochtje op de rivier, daar hij strikte orders had ontvangen, zich lichamelijk op peil te houden. In de koele schemering van den zomeravond bracht hij de boot terug, sprong er uit, leverde ze over aan den jongen, die er voor moest zorgen, keerde zich om en stond van aangezicht tot aangezicht voor — een meisje. Een slank mooi schepseltje stond voor hem, met een gezicht, gloeiend als

een zomerdageraad en met een blik van welkom en verbazing in haar diepe, vurige oogen.

„Horry!” riep ze uit en hij zag haar rood en toen bleek worden en haar lippen trillen van aandoening.

Hij stamelde iets, wat wist hij zelf niet. Was dit — kon dit Mehatabel zijn?

„Wat ben jij veranderd!” riep hij uit. Toen gaven ze elkaar verlegen een hand en liepen samen voort.

„Je moeder zei me, dat je op de rivier was en daarom ben ik je tegemoet gekomen”, zei ze. „Ik herkende je dadelijk. Natuurlijk ben je gegroeid en zoo, maar je gezicht is hetzelfde gebleven”. Weer bloosde ze heftig. „Je oogen zijn weer heelmaal in orde. Daar heb ik het eerst naar gekeken. Heb je me vergeven?”

„Natuurlijk — al lang. Het was mijn eigen schuld, omdat ik aan die ellendige dingen gepeuterd heb. Maar laten we daar niet meer over spreken. Ik ben zoo blij, dat je nu weer eens hier kon komen. Ik begon te vreezen, dat we elkaar nooit terug zouden zien. Bevalt je de school?”

„Heelemaal niet”, was het openhartige antwoord. „Ik zou allang zijn weggelopen, maar ik wist dat je daar kwaad om zou zijn en ik wou je terugzien. Het lijkt duizend jaar geleden sinds ik hier vandaan ben gegaan”.

Ze keek rond en over de blanke rivier en naar de beschutende bosschen. Gedachten, te diep om onder woorden te brengen, welden op in haar hart.

De jongen keek haar peinzend en belangstellend aan. Te denken dat dit wilde zwerfstertje was opgebloeid tot die vrouwelijke schoonheid! Er scheen iets wonderbaarlijks in zoo'n transformatie.

„Vertel verder”, zei hij kortaf. „Ik wil alles van je weten”.

„Werkelijk? Nu, ik heb niet veel te vertellen. Ik heb alle bepalingen overtreden. Ik krijg altijd standjes. Sommige dingen ken ik — geschiedenis en poëzie. Ik kan dansen, zingen en paardrijden. Ik heb een hekel aan de meisjes, maar ik houd van Mrs. Lawrence; toch ben ik de plaag van haar leven. Ik geloof dat dat alles is”.

Zij keek hem weer aan. Wat was hij groot en flink geworden! Hij was in roeicostuum — de meest flatteerende dracht voor de jeugd in de oogen der vrouwen. Het dikke, glanzende haar, de donker-grijze oogen, de magere, eenigszins ingevallen wangen; hoe goed herinnerde zij zich dit alles! Ook zijn stem was veranderd; ze was nu dieper en voller en hij sprak langzaam, als iemand die gewend is naar de juiste woorden te zoeken om zich uit te drukken. Bij haar kwamen de woorden er snel en haastig uit.

„Alles?” herhaalde hij, toen hun oogen elkaar ontmoeten, vol van verbazing en belangstelling voor elkaar. „Het komt me heel wat voor om in zes jaar te bereiken”.

„En jij?” vroeg zij.

„O, ik ben in het buitenland geweest en ik heb heel wat gelezen. Mr. Lawrence zegt, dat ik wel mijn examen in wiskunde zou kunnen doen. Ik heb al zijn vraagstukken van de Universiteit opgelost. Hij wil dat mijn vader me naar Oxford stuurt, maar die schijnt daar niet erg aan te hechten. Hoe dan ook, er is nog tijd genoeg”.

„Wat denk je te worden?” vroeg het meisje even later.

„Te worden? Daar heb ik nooit aan gedacht. Ik hoef niet voor den kost te werken, als dat is wat je bedoelt. Ik zou een wetenschappelijke opleiding willen hebben, evenals mijn vader, maar op moderner grondslag. Hij is bang voor het nieuwe; en die oude duitsche professoren zijn al net zoo. Ik verloor er soms mijn geduld bij”.

„En hoe gaat het met Dick?” vroeg het meisje plotseling.

„Dick? O, die is alright. Hij wil soldaat worden. Hij heeft nu een repetitor. Hij zal hem wel erg noodig hebben”.

Zij keek hem kritisch aan. „Ik zie dat je nog altijd een hoogen dunk van je zelf hebt”, merkte zij op.

Hij werd vuurrood.

„Hoe kom je daartoe?”

„Och, omdat je zoo geringschattend spreekt over Dick en over die oude professoren en schijnt te denken, dat je het zelf beter weet. Ik ben blij dat je kan roeien”, zei ze onverwachts. „Neem je me mee op de rivier? En als de boot ontslaat, hindert het ook niet; ik kan zwemmen als een eend. Een oude schipper heeft het mij geleerd. De andere meisjes waren er bang voor. Ze bleven maar tot hun middel in ondiep water plassen en gilden als een groote golf over ze heen spoelde.

„Kan je ook roeien?”

„Ja. Mrs. Lawrence had niet graag, dat ik de zee inging, maar ik deed het toch. Ik placht 's-zomers om 5 uur op te staan en twee uren voor het ontbijt te oefenen, zelfs bij slecht weer. Tweemaal ben ik omgeslagen, maar het kon mij niet schelen. De bootverhuurder zei, dat het jammer was, dat ik geen jongen was”.

„Dat vind ik ook”, zei Horace. „Je schijnt alles te kunnen doen wat jongens doen”.

„Ze leeren meisjes ook zulke gekke dingen”, bracht zij in het midden. „Stukjes op de piano spelen; één blaadje melodie en dertien bladzijden variaties. En dan teekenen — allemaal copieën en voor de vakantie werkt de onderwijzer ze bij en dan heet het dat je dat zelf gedaan hebt. En niets wordt behoorlijk uitgelegd. Als je wat vraagt dat niet in het boek staat, krijg je geen antwoord. En dan de gedichten, die ze je laten opzeggen! Ik zou ze zelf beter kunnen maken! Weet je?”, zei ze en bleef stil staan om hem goed te kunnen aankijken. „weet je wat ik wil worden, als ik volwassen ben en kan doen wat ik wil? Actrice! Zoo! Wat zeg je daarvan?”

Horace zei er niets van, om de eenvoudige en afdoende reden, dat hij er niets van wist. Hij had enkele stukken en opera's gezien, maar zij hadden geen diepen indruk op hem gemaakt.

„Ik wil een persoonlijkheid zijn”, vervolgde het meisje, „ik wil, dat de wereld me zal kennen en je zult zien dat ik het meen. En wat ik meen, doe ik ook”.

Kijkende naar het gloeiende gezichtje, de vastberaden lippen, de schitterende oogen, voelde Horace Wilberforce, dat zij waarheid sprak. Er was niets zwaks of besluiteloos in haar en ze zag er wel uit, alsof zij ieder plan, dat zij vormde, ook ten uitvoer kon brengen.

Weer verbaasde hij zich om de verandering. Hij herinnerde zich dat niemand enig recht had over haar leven te beschikken. Van de gevaren, die de vrijheid voor een vrouw in zich bergt, wist hij nog niets. Misschien was dat wel zoo goed.

Zij liepen langzaam door de velden. De sterren waren opgekomen en de schemering viel zachtjes in. Hun gedachten keerden terug tot de oude dagen van hun kindsheid. Hoe nietig kwam ze nu alles voor, hoe onbelangrijk en wat genoten ze toch nog van de herinnering! Het bracht ze dichter tot elkaar en deed ze het alledaagsche van dezen tijd vergeten.

De tijd der jeugd verandert met de omstandigheden van haar eerste ontwikkeling. Voor sommigen komt hij te laat. De wreede hand der ervaring berooft hen van dat korte uur van genot. Slechts de weinige gelukkigen hebben haar tooverkracht gekend en zien de wereld in met een rein hart en helderen blik. En dan wordt het sekse-verschil gevoeld als een levenswonder, waaruit de dichter, de held of de godin groeit; dan kloppen harten sneller en de geesten beginnen te droomen en de voeten leiden naar het goud-getinte land van toekomstige zaligheid.

HOOFDSTUK VI

OP ONVEILIGEN BODEM

„Bij sommige menschen schijnt het uit hun aard voort te komen om goed te doen!” begon Mehatabel. „Daar heb je nu je moeder. Ik geloof dat ze nog nooit in haar leven iets verkeerd of iets slechts heeft gedaan. Wat jammer, dat God ons niet allemaal gelijk heeft gemaakt”.

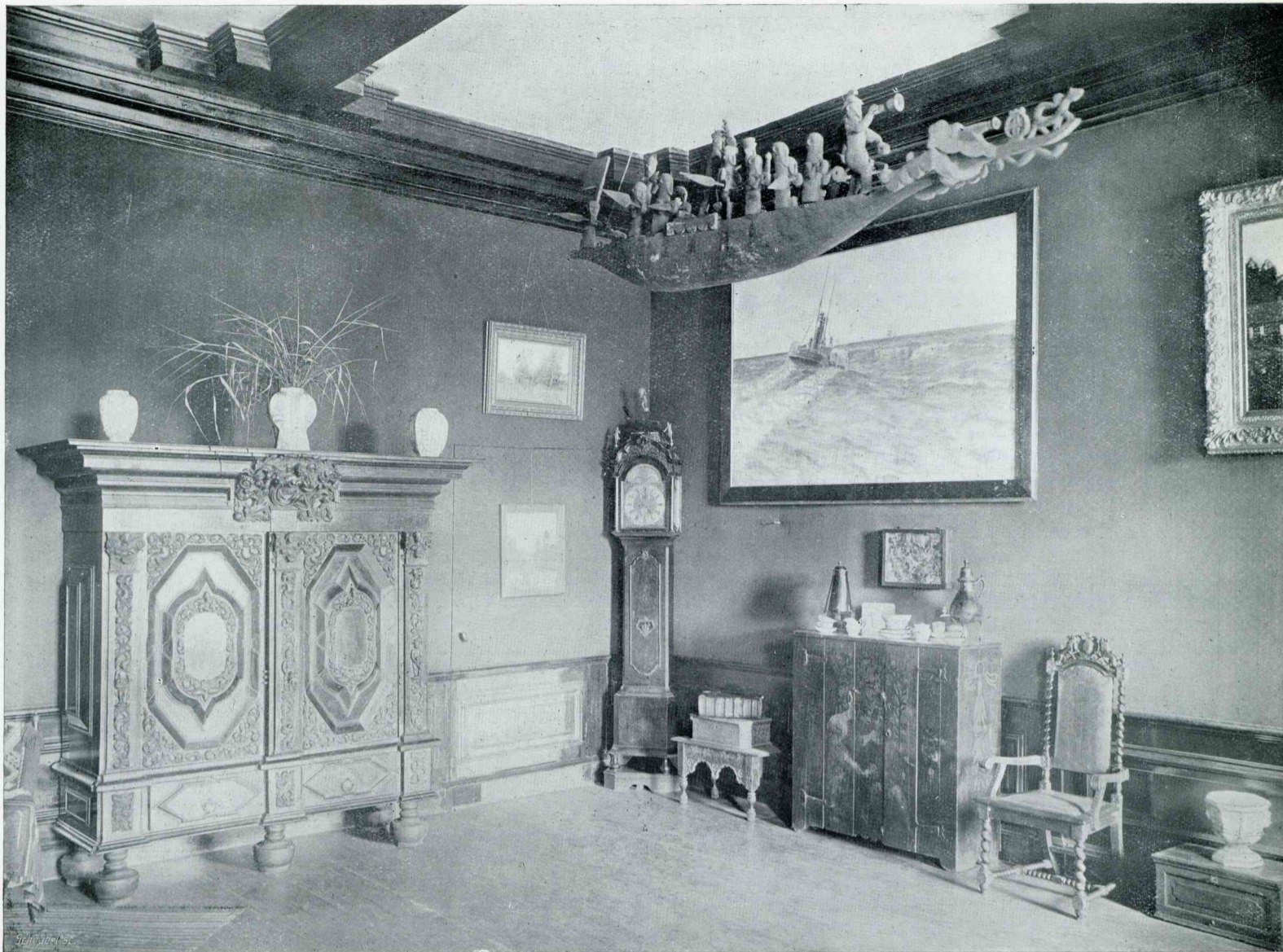
„Hij zou het zeker wel hebben kunnen doen, maar Hij vond het waarschijnlijk prettiger om wat afwisseling in de soort te brengen”, zei Horace.

Ze zaten in een boomgaard, door dik gebladerte beschut voor de gloeiende ochtendzon en smullend van de vruchten, waarvan zij zooveel mochten plukken als ze wilden.

„Denk jij er nooit over na hoe dit alles is begonnen?” vervolgde het meisje. „Ik bedoel, het aller-allereerste begin. Niemand weet er eigenlijk wat van. Ze beweren wel, dat ze het weten, maar dat is niet waar. „In den beginne”. Jawel maar wie heeft het begin gemaakt? Het kan toch niet uit niets zijn voortgekomen. En dan te zeggen dat onze aarde de eenige wereld is! Er moeten nog honderden werelden zijn en allemaal bewoond, dat zeg ik!”

„Ga voort”, zei Horace lachend. „Vraag je nog iedereen hoe eieren in veeren veranderen? Dat was vroeger altijd je onderwerp van gesprek”.

(Wordt vervolgd)

EEN KAMER OP DEN CANNENBORG

NAAR DEN CANNENBORG

(Slot)

OVERAL oudheden, vooral houtsnijwerk, o.a. één prachtige, maar helaas aan een der voorpooten niet meer geheel gave linnenkast, stoelen met fijn uitgesneden leuning, een uitgesneden houten schip met dito bemanning; verder tal van kisten voor kleren en voor wapens, deze laatste met ijzer beslagen, metalen bedwarmers, enz. ☒ In een der vertrekken was een vuurhaard, die, blijkens het aanwezige brandhout en de asch, kort geleden nog gestookt was. ☒ In de vroegere kapel waren nog de overblijfselen van den kansel, benevens een soort van luidspreker, n.l. een trechter met een er aan verbonden pijp, die samen het geluid van den prediker moesten overbrengen naar de galerij, boven. Deze galerij was bestemd voor eventueel in het kasteel aanwezige soldaten of gevangenen. ☒ De ridderzaal, die zich juist boven de hal bevindt en waarin in den tijd van de van Isendoorns, de opvolgers der van Rossems, de meeste schilderijen hadden gehangen, die nu in de hal hingen (volgens Hofer zijn er in de hal 37 schilderijen verwerkt), was ongeveer leeg. De houten vloer van de ridderzaal was nog vrij goed. ☒ Op den omgang boven op het dak waren verrassend mooie vergezichten, o.a. op Apeldoorn en omgeving. ☒ Het is ons niet wel mogelijk ons veel van de geziene oudheden, in verband met de vertrekken, waarin ze zich bevonden, te herinneren. ☒ Een aantal vertrekken, misschien acht à tien, waren tot logeer- of slaapkamers ingericht en geheel gemeubeld. Rustiger en ruimer pensions zijn er moeilijk te vinden en het ontbreekt er, vooral in het zomerhalfjaar, ook niet aan mooie en vrije wandelingen en uitzichten. Volgens Werner zijn er in 't geheel 25 zalen en vertrekken. ☒ Beneden den beganen grond waren nog het slachthuis en de strafput. Wij vroegen de waardin naar de plaats of plaatsen, waar de van Rossems en de Van Isen-

doorns begraven waren, maar hiervan wist ze ons alleen te vertellen dat de schedel van Maarten zich bevond in „het museum te Arnhem”. Van andere zijde vernamen wij, dat de grafkelder der Van Isendoorns te vinden is op de begraafplaats aan den Apeldoornschen grindweg, en te herkennen aan het op de zerk aanwezige familiewapen: twee steigerende leeuwen tegen een staand schild met naar buiten omgeslagen bovenrand. ☒ Toen restte ons nog de wandeling door het park. Dit onderscheidt zich door veel hoog houtgewas en aardige waterpartijen. Het ligt aan den voet van de oostelijke helling der Veluwe en vangt daardoor, vooral bij aanhoudenden regen, zooals nu, veel water op, zoodat het er op sommige paden nog al modderig was. Aan het westelijk uiteinde van het Park gekomen, hadden we een mooi vergezicht op de Soerensche bosschen. ☒ Nu en dan hoorden we den plof van een neervallenden eikel; op vele plaatsen lag het er mee bezaaid. ☒ Enkele beukenboomen waren zóó dik, dat mijn vriend en ik, onafhankelijk van elkander, ze schatten op misschien wel drie honderd jaar.

Aanteekeningen.

☒ A. Het Kasteel is van alle kanten omgeven door een gracht, maakt front naar het zuiden en vormt met zijn grondvlak in beginsel een rechthoek, waarvan de twee langste zijden op het zuiden en het noorden liggen. Op elk der hoeken van dezen rechthoek staat een vierkante toren; aan het front is echter ná de stichting op twee plaatsen iets veranderd. ☒ B. Den naam „Cannenburg” vindt men ook wel „Cannenburg”, „Cannenburg” of „Cannenburg” gespeld, met de spelling nam men het in den ouden tijd zoo heel nauw niet. Het is o.i. zelfs niet uitgesloten dat „Cannen” hier voor „Kannen” staat en dat met dat meervoud de huishoudelijke

voorwerpen bedoeld zijn, waarin door de ridderschap op haar feesten de wijn en het bier werden aangeboden. ☒ C. Hofer, correspondent der vereeniging „Gelre” deelt mede, dat de berichten van den Cannenburg in den tijd teruggaan tot het jaar 1372, toen het gebouw, als heerenhuis, acht dagen tegenstand kon bieden aan een leger van de Van Heeckerens. Tusschen 1543 en 1555 werd het eenige jaren (van 1544 tot 1551) in eigendom bewoond door Maarten van Rossem, terwijl het, toen deze stierf (1555), in handen kwam van zijn broer Johan, en vervolgens in die van de erfgenamen zijner zuster Margriet de Van Isendoorns à Blois. De Van Isendoorns à Blois kwamen oorspronkelijk uit Henegouwen; in het jaar 1822 zijn ze in den nederlandschen adel opgenomen en sedert dien tijd voeren ze de titels van baron en barones. Van den laatsten der Van Isendoorns à Blois kwam het kort vóór of omstreeks 1882 in handen van verschillende eigenaars. Zoo kocht (maar niet uit de eerste hand) Eduard baron van Lynden het kasteel met de beide koetshuizen en het er naast en er achter gelegen terrein: park, tuin, weiland en bosch, terwijl de losse goederen, waaronder prachtige gobelins en schilderijen, terecht kwamen bij een Engelschman. Op Eduard volgde, als eigenaar, zijn zoon Dirk Rijnhard Bernhard, en deze verkocht het in 1905 aan den heer R. Cleve, kunstschilder te Berlijn. ☒ Een der aangehaalde schrijvers deelt nog mede, dat Maarten van 1528 tot 1538 maarschalk was van Karel van Gelder, en dat hij, na den dood van dezen, eenigen tijd veldmaarschalk was van Keizer Karel V.

J. RIETSEMA

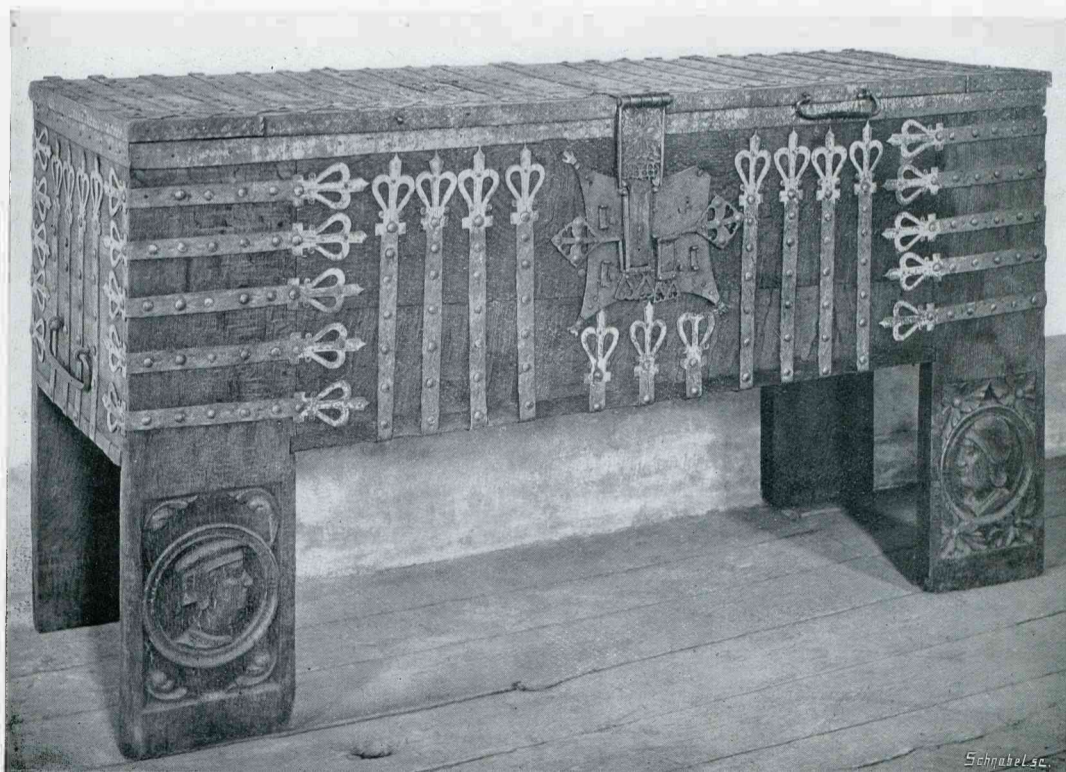
Merkwaardige Anagrammen

ONDER anagram verstaat men de omzetting der letters van een of meer woorden om daaruit andere woorden of zelfs zinnen te vormen. Of de volgorde der letters wordt daarbij geheel omgekeerd, b.v. deel — leed, of men zet deze naar willekeur om, maar zóó, dat er geen letters worden uitgelaten, b.v. deel — edel. ☒ Als uitvinder van het anagram wordt Lykophon genoemd, die in de derde eeuw voor Chr. leefde. Het eigenlijke vaderland van het anagram is het morgenland, terwijl de Joodsche kabbalisten het verder hebben verbreid. ☒ Menig anagram heeft groote bekendheid verkregen. Zoo vormde men uit: „Révolution française”, nadat men het uit een politiek oogpunt zoo belangrijke woord „veto” er uitgelicht had, den zin: „Un Corse la finira”. Na den val van Napoleon las men uit denzelfden grondvorm: „La France veut son roi”. ☒ Uit den naam van den moordenaar van Hendrik III, frère Jacques Clément, vormde men het anagram: „C'est l'enfer qui m'a créé”. ☒ Het mooiste anagram, dat misschien ooit gemaakt is, is afkomstig van Jablonsky, rector van een school te Lissa in Polen. Aanleiding daartoe was het volgende: Toen de latere Koning Stanislaus van Polen in zijn jeugd van een reis terugkwam, verzamelde zich het geheele Huis Lescinski te Lissa om hem te verwelkomen. Jablonsky had voor deze gelegenheid een schoolvoorstelling gearrangeerd en liet tot besluit door 13 scholieren, als jonge helden verkleed, een ballet uitvoeren. Ieder der dansenden droeg een schild, waarop een der letters van de woorden Domus Lescinia (Huis Lescinski) in goud was aangebracht. ☒ Bij het slot van het eerste ballet stonden ze zóó, dat men uit de naast elkander geplaatste schilden kon lezen: „Domus Lescinia”. Na afloop van het tweede ballet stonden ze aldus, dat men las: „Ades incolumis” (Onversaagd zijt gij hier). Na het derde: „Omnis es lucida” (Geheel stralend zijt gij er), na het vierde: „Lucida sis omen” (Stralend zijt gij ons voor-

DE CANNENBORG. ANTIEKE KAST

teeken). Daarop: „Mane sidus loci” (Blijf 's lands ster), daarna: „Sis columna Dei” (Wees een zuil Gods) en ten slotte: „I scande solium” (Ga, bestijg den troon). ☒ Dit laatste anagram was des te schooner, aangezien het in de toekomst als een voorspelling gewettigd werd. V.

DE CANNENBORG. ANTIEKE KIST

VOGELNESTEN

WANNEER in geïllustreerde bladen voorbeelden gegeven worden van kunstige nestbouw der vogels, dan ziet men bijna steeds afbeeldingen van buitenlandsche soorten. Vooral de Snijdervogel met zijn nest, gebouwd tusschen eenige aan elkander genaaide bladeren, is een dankbaar onderwerp, voorts de bekende Weervogels en een enkele maal ook de Kreupelhoutkalkoen, die een bladhoop bij elkaar scharrelt van eenige meters hoog en breed, in welks midden zij haar eieren deponeert, die door het broeien der bladeren moeten uitkomen. Zoo'n eigenaardig nest is indertijd al eens in Buiten beschreven. Voorts worden de Pinguins of Vetganzen nog wel eens als rareiteit afgebeeld, zittende op haar ééne ei. Om echter op het gebied van nestbouw iets bijzonders te zien, is het volstrekt niet noodig naar het buitenland te gaan. In ons eigen land heeft men pracht-voorbeelden te kust en te keur. Het groote publiek ziet ze echter niet en dat is maar gelukkig ook, want, hoe minder een vogelnest gezien en bekeken wordt, des te beter. Mijn doel met dit artikel is dan ook niet om nesten te leeren zoeken en vinden, doch wel om eens te wijzen op de verschillende manieren van nestbouw bij vele vogels, die dikwijls des te meer opvallen als de vogels tot dezelfde familie behooren en er dezelfde levenswijze op na houden. terwijl ik dan tevens zal wijzen op de fraaiste of kunstigste nesten die onze Hollandsche vogels bouwen. ☞ Het is bij de vogels precies als bij ons menschen. De een is slordig op zijn woning, de ander huldigt het gezegde: „My home is my castle” en maakt zijn nest uiterst zorgvuldig in orde. Vogels als musschen en spreeuwen vinden het al heel gauw goed, slapen wat stroo, hooi en ander materiaal onder de pannen of in een nestkastje bij elkaar, voeren het soms, niet eens altijd, met wat veertjes en het is gereed om de eieren te ontvangen. Dit zijn wel de slordigste nesten die er zijn, niet de eenvoudigste. De eenvoudigste zijn die van vele onzer weide- en moerasvogels, die, zoals de Kievit, haar eieren gewoon in een kuilje midden in het land leggen, zonder een eigenlijk nest te maken. Er is voor deze eenvoudige wijze natuurlijk veel te zeggen. Een nest midden in de weide zou veel te veel opvallen en daardoor veel gauwer een prooi van eierzochers en roofvogels zijn. De eieren van deze vogels zijn groenachtig bruin met zwarte vlekjes en vallen dus, enkel in

NEST MET EIERN VAN DEN MEERKOET

een kuilje liggende, niet zoo spoedig op. Zij steken heel weinig bij de omgeving af. Vogels die in kolonies broeden, als meeuwen en dergelijke, maken ook heel weinig werk van hun nest. Een voordeel van dit gezamenlijk broeden is, dat eierdieven weinig kans hebben. De geheele kolonie komt in opstand als een kraai of roofvogel het waagt te dicht bij de broedkolonie te komen. Hij krijgt de geheele kolonie aan zijn hals en moet terstond den aftocht blazen. ☞ Ook menschen worden met groot kabaal ontvangen en het duurt geruimen tijd voor de rust weer hersteld is. De brutaalste scheren vlak langs je hoofd, zoodat men telkens een snavelhouw of vleugelslag verwacht. Het recht van eierrapen in zoo'n kolonie wordt door den landeigenaar meestal verpacht. De pachter zorgt echter wel de dieren niet meer te verstoren dan hoog noodig is, anders heeft hij kans dat de heele kolonie verdwijnt. Hij laat alle vogels eenige eieren voor broeden over. Hij heeft het heel wat gemakkelijker dan zijn Schotsche collega's, die, hangende aan een touw, langs de rotswanden de eieren der zeevogels verzamelen. ☞ Een vogel, die wat nestbouw betreft zich er wel heel gemakkelijk van afmaakt, is, het feit is algemeen bekend, de koekoek. Deze legt zijn eieren steeds in het nest van een andere vogel. Vreemd doet het ons aan, dat vogels die tot dezelfde familie behooren en vrijwel dezelfde levenswijze hebben, in hun nestbouw toch zoo verbazend kunnen verschillen. Daar heeft men nu de Blauwe reigers, die steeds in kolonies broeden en wel boven in hooge boomen. Reigerkolonies zijn overbekend en komen op verscheidene plaatsen in ons land voor. De bij ons ook voorkomende, hoewel veel zeldzamer, Purperreiger broedt daarentegen steeds in moerassen op den grond. De ooievaar weer in den top van een boom of boven op het dak van een huis. Vinken, groenlingen etc. bouwen in tegenstelling met musschen meer hun nest in de boomen, dikwijls tegen de stam aan. Vooral het nest van de gewone vink is prachtig in zijn soort. Appel- en peereboomen genieten een bepaalde voorkeur van deze vogel. ☞ Onze zwaluwen zorgen wel niet, zoals hunne Indische soortgenooten de Salanganen, voor eetbare nestjes, maar zijn toch wel zeer bekwame bouwmeesters. De beide meest bekende soorten, de Boeren- en de Huiszwaluw, metselen als het ware hun nestjes steeds onder eene overdekking tegen de muur. Stroo en hooi wordt met natte klei vermengd. Door uitdroging verhardt deze en het geheel geeft aldus een stevig nest. Huiszwaluwen hebben een groote voorkeur voor onderzijden van balcon of binnenshuis in de nok van een schuur. Boeren-

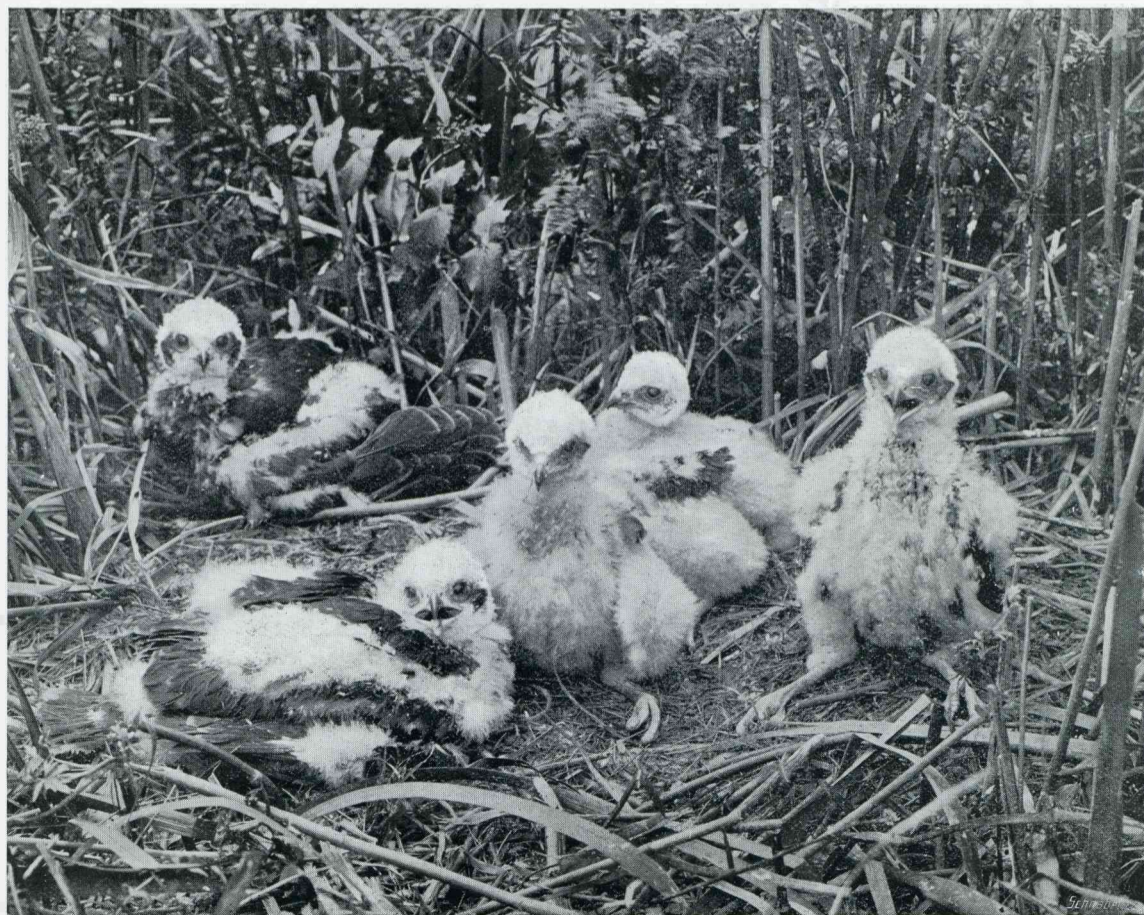
MEERKOET BIJ ZIJN NEST

BROEDENDE FUUT

zwaluwen treft men daar ook wel aan, ofschoon deze laatste weer een bijzondere voorkeur hebben voor den onderkant van bruggen. Van het lawaai boven hunne hoofden trekken zij zich niets aan. Beide vogels lijken heel veel op elkander. Weet men eenmaal het verschil, dan zijn zij toch weer gemakkelijk te onderscheiden. De Huiszwaluw heeft een witte keel, een niet gevorkten staart en is vooral dadelijk te herkennen aan haar witte stuit. Bij de Boerenzwaluw is deze geheel donkerblauw, de staart is zeer sterk gevorkt — de keel is rood. De Oeverzwaluw heeft wel de merkwaardigste manier van nestelen. Zij graven holen in een vaste grondslag en wel een meter en meer diep en maken aan het einde daarvan een eenvoudig nestje, vrijwel alleen uit veeren bestaande. Een prachtig voorbeeld van deze nestjes evenals van een nest van de Bergeend is te zien in het museum Fauna Neerlandica in Artis te Amsterdam. Zij houden van gezelligheid, er nestelen altijd altijd eenige paartjes bij elkaar. Ook ons prachtige ijsvogeltje graaft zichzelf een hol in den grond in een hoogen, vasten slootkant. Ook andere vogels broeden in een hol onder den grond, maar die graven niet zelf, maken er zich gemakkelijk af, kiezen eenvoudig een verlaten konijnen hol. De Bergeend en de Kleine Boschduif zijn hier voorbeelden van. Behalve de Bergeend maken alle andere bij ons broedende eenden een eenvoudig nest tusschen de struiken, tegen een oude stommel of biezenpol, steeds op een droge plaats. Nestmateriaal gebruiken zij bijna niet; zij verzamelen wat riet en biezen uit de onmiddellijke nabijheid om zich heen en voeren tegen dat het broeden begint een en ander met dons, geplukt uit hun eigen borst en buik. Dit komt tevens het broedproces ten goede, daar nu de eieren meer direct met de warme huid van de eend in aanraking komen. De gewone wilde eend kiest een enkele maal nog wel eens een hooger gelegen ligplaats voor zijn nest uit en wel een knotwilg. Of de jongen

zich dan eenvoudig op den grond laten vallen of door de moeder in den snavel naar beneden worden gebracht, lijkt niet geheel uitgemaakt te zijn. Ik geloof, dat het eerste wel het geval zal zijn. Zoo'n jong eendje is door zijn donspakje zeer veerkrachtig en kan zoo'n val in het gras best doorstaan. ☒ De knotwilg wordt ook meermalen door kleinere vogels als nestplaats uitgekozen. In zoo'n ouden boom ontstaan vele holten, geschikt om er een nestje in te bouwen. Kwikstaarten en dergelijke treft men er veelal aan. Onze Nachtegaal broedt daarentegen weer steeds op of vlak bij den grond. Daar de eitjes heel donker gekleurd zijn, vallen ze slechts weinig op. ☒ Van de drie in ons land voorkomende en broedende duiven broedt er een, zooals ik reeds zeide, in konijnenholten of holle boomen. De beide andere maken een zeer kunsteloos nest, bestaande uit slechts enkele takken, vrij in de boomen. Behalve een paar uitzonderingen als reigers, roeken en nog enkele, broeden vogels nooit erg hoog in de boomen. In een top van een boom zal men ze meestal tevergeefs zoeken. ☒ Bij onze kraaiachtigen zien wij ook weer dat typische verschil bij toch vrijwel dezelfde levenswijze. De veldkraai broedt steeds alleen boven in boomen, het kauwtje in holle boomen, niet gebruikte schoorsteenen etc., terwijl de roek meer van gezelligheid houdt en z.g. Roekenkolonies vormt, die men zelfs tot in de steden vindt. Zulke kolonies zijn in bebouwde gedeelten zeer hinderlijk, ofschoon de boomen er betrekkelijk weinig van lijden, in tegenstelling tot de boomen waarop een Aalscholverskolonie is neergestreken. Deze hebben door de scherpe uitwerpselen buitengewoon te lijden. Maar om nog even op onze kerkkraai terug te komen. De hoeveelheid materiaal die zoo'n paar vogels bij elkaar kan sleepen is ongelooflijk. Op zoo'n grooten ouderwetschen schoorsteen van een buitenplaats in mijne omgeving hadden kauwtjes hun zinnen gezet. Om nu het nest niet al te diep in den schoorsteen te maken, want dan zouden zij er zelf niet in en uit kunnen, moesten zij eerst dien heelen langen en wijden schoorsteen met takken opvullen. Toen het huis weer bewoond werd, was ik getuige van de enorme hoeveelheid takken die het paar vogels als vloer voor hun nest hadden gebruikt. Het waren eenige kruiwagens vol. ☒ Vogels, die ook veel moeite moeten doen om hun woning in orde te brengen, zijn de verschillende spechtensoorten. Zij hakken en boren daarvoor een gat in het hout van een boom uit. Eerst een gat horizontaal tot in het midden van den boom en dan loodrecht naar beneden. Zij zoeken daarvoor gewoonlijk oude boomen uit, waarvan het hout niet meer zoo hard

JONGE BRUINE KIEKENDIEVEN OP HET NEST

is. Het zelfde zien wij ongeveer bij de Neushoornvogels in Indië, maar die metselen hun wijfje tenslotte geheel in, laten alleen een kleine opening om haar te kunnen voeren. Zoo barbaarsch zijn de Spechten niet. In den tegenwoordigen tijd, nu de bosschen veel beter worden onderhouden dan vroeger en zieke en doode boomen veel eerder verwijderd worden, wordt de gelegenheid tot nestelen voor spechten en alle andere holenbroeders wel moeilijker. Gelukkig weten zij zich meer aan te passen en maken zij gaarne gebruik van de voor hen opgehangen nestkastjes. ☒ Roofvogels nestelen meestal hoog

in de boomen of, zooals de torenvalk, in torens. De rietwouw of kuikendief, de roofvogels onzer moerassen, daarentegen weer op den grond, tusschen biezen en riet. ☒ De meezen zijn allen holenbewoners, op twee na. De baardmees nestelt vrij in het riet en de staartmees in de boomen. Het nest van deze laatste is wel het mooiste nestje dat men zich kan denken, geheel rond, van mos gemaakt met een klein vlieggat op zijde. Worden de jongen volwassen, en het aantal is dikwijls vrij groot, dan heeft zoo'n nestje veel te verantwoorden. Het wordt dan eenigszins bouwvallig. In de zijwand komen gaten waardoor de jonge vogels hun lange staartjes steken. ☒ Er

zijn nog een paar vogels, die hun nest overdeken, bijv. de ekster en het Winterkoninkje. Dit laatste vogeltje houdt er nog een andere eigenaardige gewoonte op na, eene gewoonte die men ook bij den merel aantreft. Zij bouwen z.g. speelnesten, d.w.z. zij bouwen meer nesten dan zij noodig hebben, doch bouwen er tenslotte maar één geheel af. De andere zitten in den regel losser in elkaar en worden niet voor broeden gebruikt. Merkwaardige nesten zijn ook die der wiewaals, die steeds aan een tak hangen. Iets dergelijks z et men ook bij de Karekieten en enkele andere rietzangers. Hier wordt het nest stevig aan de rietstengels bevestigd. Futen, echte moerasvogels, nestelen midden in het moeras, doch zorgen er steeds voor, hun nest zoodanig te plaatsen, dat het nimmer last van het water heeft. Zij kiezen daarvoor meestal van die biezenpollen uit, die men in het rietland zooveel aantreft. Zoo'n Futennest is bijna steeds vlak bij open water. Dreigt er nu gevaar, dan duikt de Fuut terstond in het water en komt meters verder pas weer boven. De eieren hebben door veenslib en vuil van rottende waterplanten spoedig gelijke kleur aangenomen, zoodat zij in het nest haast niet meer opvallen. ☒ Jammer is het, dat zooveel vogels vlak langs openbare wegen hunne nesten bouwen. Heggen, houtmijten, knotwilgen en struiken in de bermen der wegen staande, zijn alle geliefkoosde plaatsen voor hen, wat onze lieve jeugd helaas maar al te goed weet en meestal verderfelijk voor de vogels is. Nu is het rapen van de eieren van Kievitten en dergelijke weidevogels voor de soort niet erg. Die eerste eieren worden vroeg in het voorjaar gelegd en werden zij uitgebroed, dan verschenen de jongen in een tijd, dat in ons land koude en sneeuw nog geenszins uitgesloten is. Na 1 Mei is het rapen verboden en dus kunnen zij na dien datum nog rustig broeden, wat zij ook doen. Iets anders is het met onze zangvogels. Hier wordt ten allen tijde nest met eieren en al uitgehaald. Of de eieren al bebroed zijn, daar vraagt men niet naar.

NEST VAN EEN BRUINEN KIEKENDIEF

Het verstoren van dergelijke nestjes is dus veel erger. De tijd om nog een nieuw nest te bouwen en opnieuw te gaan broeden is dus vooral voor die vogels, die tevens trekvogels zijn, en dat zijn de meeste, veel te kort. Als men ziet hoeveel nestjes jaarlijks door jongens, katten en grotere vogels als eksters, meerkollen etc. verstoord worden, dan begrijpt men niet, dat de vogelstand nog niet veel meer achteruitgaat, want op den trek sneuvelen er ook nog heel wat. ☒ Opmerkelijk is het wat een vreemde plaatsen vele kleine vogels voor hun nest uitzoeken. Vooral meezen, winterkoninkjes en roodstaartjes

hebben daar een voorkeur voor. Bekend zijn oude, niet gebruikte pompen, weggegooidde emmers, gieters en laarzen, brievenbussen, ja zelfs een hoed of arm van een vogelverschriker schrikt hen niet af. Dat zij niets om lawaai geven is wel bekend. Plaatsen waarlangs iederen dag raketings vele treinen gaan, schrikken hen in 't minst niet af. Zelf zag ik eens een nest van een kuifmees op den grond tusschen de rails tegen een dwarslijger. Dit geval staat volstrekt niet op zich zelf. In de „Illustration" stond onlangs nog een afbeelding van een nest van een boerenzwaluw boven op een elektrische bel. ☒ Tenslotte nog een paar woorden over de eieren,

niet over de vorm, kleur en tekening, want dat zou mij te ver voeren en te veel plaats innemen, maar alleen om even te wijzen op het verschillend aantal, dat iedere vogel legt. Voor zeer veel vogels is 4 à 5 stuks een normaal getal. Enkele vogels, zooals de duiven, houden zich steeds aan een tweetal eieren, nooit meer. ☒ Het grootste aantal leggen

sommige watervogels, vooral eenden en enkele onzer kleinste vogels. Meezen en winterkoninkjes leggen soms wel 10 of meer eitjes. Dat zoo'n ouderpaar het dan druk krijgt en heel wat insecten verdelgt, is te begrijpen. ☒ Op één eigenaardigheid wil ik tot besluit nog wijzen. Een vogel vliegt zelden als hij gestoord wordt, van zijn nest omhoog. Hij laat zich eerst wat vallen en vliegt dan verder weg, in de hoop zoo minder op te vallen. Weidevogels loopen eerst een eindje weg en vliegen dan pas op. Heel veel vogels nemen ook den schijn aan of zij slecht kunnen vliegen en trachten de aandacht van hun nest af te leiden.

E.

ZANGLIJSTER BIJ ZIJN NEST

Bij de Pygmeëen

HEEL, heel ver terug in de geschiedenis, misschien 100.000 jaar geleden, werd Zuid-Afrika bevolkt door kleine mensen van een ras met geel-bruine huidskleur. Vier

voet acht duim was de gemiddelde lengte van de mannen, vier voet die van de vrouwen en zij leefden van de hand in den tand, hetgeen tenslotte hun ondergang werd. De Boschjesmannen, zooals wij ze noemen, hadden een geheel eigen wereld van zonlicht, vlakten en spelen. Wanneer het voedsel schaarsch was, bemachtigden zij vogels, witte mieren, rupsen, slakken en sprinkhanen. Niets was er, dat hen hinderde en zij waren gelukkig — totdat de slang in den vorm van den Hottentot hun paradijs binnendrong. Voor het eerst in hun leven begeerden vijandige mensen hun jachtgronden en weelderige weiden. Die bronskleurige mannen, kort en dik en Mongoolsch in gelaatsuitdrukking en gestalte, kwamen uit het onbekende Zuid-Westen; zij

bezaten vee en waar zij heentrokken, overvielen zij de bevolking. Natuurlijk betaalden de dwergen hen met gelijke munt en stalen vee en doodden hun tegenstanders met vergiftige pijlen. Zoo begon de oorlog, een bittere verdedigingsstrijd. En terwijl de Boschjesmannen langzaam maar zeker teruggedrongen werden, werden zij in de flank door nog een anderen troep overweldigers aangevallen. De Bantoe-negers, fersich van gestalte en zeer krijgs-
haftig, kwamen langs de Oostkust van Afrika.

De dwergen, die zoowel aan den oost- als aan den westkant belaagd werden, zagen zich genoodzaakt zich in het onherbergzame woud en moeras terug te trekken; dit gebeurde juist in den tijd dat Europeanen aankwamen op het punt dat Kaapstad zou heeten. Het land noordwaarts leek hun wel en zij trokken verder, maar vonden den weg versperd door de Hottentotten, die zij echter spoedig overwonnen. En door den terugtocht der Hottentotten werden de dwergen nog verder in de onherbergzame hooglanden gedreven. ☒ Wanneer wij op deze geschiedenis uit het verleden terugzien, worden wij getroffen door die onverbiddelijke natuurwet, dat de zwakke voor den sterke moet wijken. De rechten der minderheid bestonden nog niet, men moest zich in dienst stellen van den overwinnaar. Blanke kolonisten verspreidden zich in het Noorden en met den stroom kwamen ontelbare kudden vee. Toen, gepijnigd door honger en verteerd door rassenhaat, vatte het dwergenvolk het plan de vreemde indringers uit te moorden. Zij begonnen de Europeanen systematisch aan te vallen. In het holst van den nacht verlieten zij hun terrein en verdreven het vee, vermoordden herders en verdwenen, als door de aarde verzwolgen. Tegen een dergelijke tactiek moest worden opgekomen, Hottentotten en Blanken verenigden zich

terstond tegen hun zwakken vijand. Slechts gewapend met ouderwetsche snaphanen stelden de kolonisten zich in het dichte woud in hinderlaag, maar zij werden het slachtoffer van de doodelijk vergiftige pijlpunten, die van achter rots en boom geluidloos kwamen aansuizen. ☒ Nu en dan werd de diefstal, waaraan de dwergen zich schuldig maakten, tijdig ontdekt en vóór zij zich in veiligheid konden brengen, werden ze achterhaald. Om te voorkomen, dat zij het gestolen vee weer moesten afstaan, schoten zij het met vergiftige pijlen dood. De verbittering der kolonisten steeg ten top, maar zij stonden machteloos. Zij durfden zich niet in de nabijheid van het bosch te begeven, waar zij door de pijlen getroffen konden worden en van den geelbruinen vijand was tegen den donkerbruinen grond en de door de zon vergeelde planten geen spoor te ontdekken. Daarom werden de pygmeeën

ten slotte als een soort schadelijk gedierte buiten de wet geplaatst, dat, waar men het aantroef, mocht doodgeschoten worden. De kolonisten organiseerden jachten tegen hen, gelijk ze nu doen tegen de kaapsche bavianen, die den te velden staande maïs-oogst plunderen. Overal waar de menschen uit het Steenen Tijdperk lastig werden, werden ze omsingeld en zonder genade neergeschoten. Op een enkele uitzondering na zijn zij nu van den aardbodem verdwenen. ☒ Vele jaren geleden ontdekte ik twee Boschjesmannen, die als schaapherder in

betrekking waren op een farm in de Kaapprovincie. Het waren broers en de oudste vertelde dat zijn stam in de Colesberg Mountains door een sterken troep kolonisten was omsingeld en uitgeroeid. Alleen vrouwen en heel jonge kinderen bleven in leven. Hij herinnerde zich dat hij de hand van zijn moeder vasthield, terwijl de gevangenen door ruwe, gebaarde mannen te paard bijeengedreven werden en daarna

door de bergpassen naar de vlakten beneden werden gevoerd. Hij zeide, dat hij de eenige wilde Boschjesman was die was overgebleven — want zijn broer was in slavernij geboren — en hij was toen meer dan 100 jaar oud. ☒ Van een van die overblijfselen uit het Steenen Tijdperk werd gezegd, dat hij 105 jaar was en dat die leeftijd juist was kon men aan zijn verschijning wel zien. Zijn oogen waren niet meer dan spleetjes, de oogleden gerimpeld en roodgerand en wanneer hij lachte werd zijn gezicht, dat niet groter dan de handpalm van een forschen man was, een holte met daaromheen niets dan vouwen en rimpeltjes in de gele huid. ☒ Onlangs trof ik echter naar ik geloof, werkelijk den alleraatsten mensch van dit bijna geheel uitgestorven volk. Hij stamt van het zuivere ras en is 107 jaar oud. Hij is blind en doof en kan nauwelijks op de been blijven, maar overigens is hij gezond en de eenige luxe die hij zich in zijn leven veroorlooft is een pijp tabak. De laatste van een ras van holbewoners die zich ver-
eeuwigden door duizenden teekeningen op de rots-
wanden en in de holen waar zij woonden. Uitgestorven zijn zij, de kunstenaars die verwonderlijk realistische teekeningen in kleuren maakten, jacht- en strijdtafereelen voorstellend. Tegenwoordig trachten wij de verwoesting die de tijd en het weer eraan hebben aangebracht, te herstellen en ze te bewaren voor het nageslacht, op een wijze, zooals

wij onze kinderen een afbeelding toonen van den verdwenen dodo. ☒ Eén van de merkwaardigste verhalen die ik ooit gehoord heb, werd mij verteld door Professor Ernest Schwartz van het Rhodes University College. Het heeft betrekking op het „kleine volkje” en geeft een idee van hun stoïcisme. Vele jaren geleden werd Schwartz belast met opzichterswerk in het verre westen van de Kalahari-Woestijn en bij hem was een halfbloed Boschjesman, die dienst deed als tolk en gids. Na verloop van tijd sloot hij vriendschap met de achterdochtige dwergen en hem werd toegestaan zijn tent naast hun kamp op te slaan. Nadat hij hun tabak, suiker en brandewijn had gegeven, zag hij, dat de mannen, vrouwen en kinderen zich langzamerhand verzamelden op een open plaats. Voedsel en drank werd aangedragen, waaronder zich ook brokstukken van een bak bevonden en dit alles werd rondom de open plek gelegd. ☒ Op een gegeven sein begon de heele

menigte te eten, van tijd tot tijd sprong er één op om als een dolle rond de vlakke te dansen. Stampend en gillend als duivels wrongen zij hun lichamen in allerlei bochten. Plotseling wordt het maal gestaakt, maar het dansen gaat voort. Zoo nu en dan maken zich een man en vrouw los uit den cirkel, zwaaiend en uitgeput van vermoeienis, maar na een hartigen dronk gaan zij weer voort. Het was een wild, dantesk schouwspel. Toen, plotseling, zag de professor in het centrum van den troep een zwijgende

KIEVIT BIJ ZIJN NEST

NEST MET JONGE ZANGLIJSTERS

figuur. Temidden van deze hel van bewegende lichamen en het oorverdoovende geschreeuw, deed die uiterlijke onbewogenheid geheimzinnig aan, Omhangen met snoeren van kralen en van stukjes struisvogel-eierschaal stond hij daar, het brandpunt van duizend oogen. ¶ Een meisje kwam naar hem toe, gaf hem een stuk gebraden vleesch en wachtte, terwijl hij dit gulzig opslokte. Daarna greep hij het meisje beet, draaide met haar rond in een wilden dans en viel tenslotte met zijn partner uitgeput neer. Een dronk van het opwekkende brouwsel en weer sprong hij op en ging op in de losbandige menigte. Wat de professor het merkwaardigst vond, was dat ieder hem de diepste hulde betoonde. Het scheen dat hem alles was toegestaan. Hij was de beheerscher van het feest. Toen ging de zon onder. Onmiddellijk veranderde het schouwspel op wonderbaarlijke wijze. Waar eerst verdwaasd geschreeuw was, heerschte nu diepe stilte, geen enkele beweging viel waar te nemen. In het centrum stond de geëerde gast nog rechtop, zijn gelaat was uitdrukkingloos, als uit steen gehouwen. Twee mannen traden nader en begonnen hem zijn sieraden af te nemen. Men hoorde het tinkelend geluid bij het op den grond vallen. Zonder eenige waarschuwing bracht één van de mannen plotseling een riem, vervaardigd van een zachte dierenhuid, te voorschijn en wierp die om den hals van den zijgende. Daarna stootte hij hem met de knie in den rug, twee mannen grepen den riem en trokken totdat het slachtoffer levenloos ter aarde viel. Het was een typische executie van een Boschjesman! ¶ Over Zuid Afrika zijn een groot aantal overblijfselen van deze dwergen, die als handige jagers bekend stonden, verspreid. Metaal kenden zij niet, maar zij vervaardigden hun wapens en gereedschap uit ivoor, been en steen. Ik heb een snoer, gemaakt van stukjes van struisvogel-eierschalen, gezien, een dergelijk als door het genoemde slachtoffer gedragen werd, en dat bestond uit niet minder dan 17000 stukjes. Er moet een tijd geweest zijn dat de struisvogels zeer talrijk waren; de eieren werden als voedsel gebruikt. Voor het vervaardigen der snoeren werden stukjes ter grootte van een driepennystuk van de eierschaal afgebroken, met de tanden werd de juiste vorm gemaakt en daarna werd er een gaatje in geboord. ¶ De dwergen van het typische jagersras, die steeds op jacht waren, begroeven hun dooden op iedere geschikte plaats waar zij juist vertoefden. Wanneer zij lang op eenzelfde plaats verbleven, gaven zij de voorkeur aan een gewone begraafplaats. Ik heb heel wat afgelegen plekjes ontdekt waar aardbeving en de werking van het water een zandbank of heuvel had weggeslagen. Twintig mijlen van Kiplant verwijderd hadden stortregens den grond weggespoeld en tot een diepte van 10 voet uitgehold en daar vond ik een geheel geraamte van een vrouwelijke dwerg. Zij lag zes voet beneden de oppervlakte, met haar

hoofd op de knieën, juist zooals zij was begraven, wie weet hoeveel eeuwen geleden. Ook in de dichte, woudrijke bergen van Zuurberg, 54 mijlen van Port Elizabeth, bevond zich een echte begraafplaats van Boschjesmannen. Zij lag op een heuveltje en na een diepte van 2½ voet zwarte aarde verscheen roode grond, waarin op verschillende hoogten versteende geraamten lagen. Allen hadden hun werktuigen van been en ivoor naast zich liggen, om hen als 't ware hulp te verlenen in de gelukzalige jachtvelden. ¶ Nog een type van den dwerg bestond, bekend als de Strandloopers, die de rotsen, duinen en inhammen der zee bewoonden. Zij leefden van visch en begroeven hun dooden op een diepte van 25 voet en hooger. Eens vond ik bij een opgraving de overblijfselen van 51 mannen, vrouwen en kinderen. Zoover mij bekend, is dit het eenige ras der primitieve volken, dat hun dooden stelselmatig en op een plechtige wijze begroef en dat boven die graven bleef wonen. Zij leefden letterlijk in een doodenstad. Zij waren nog van een vroeger type dan de Boschjesman, die wellicht van den stam aan het strand wegtrok om de verschrikkingen van het donkere binnenland te trotseeren. ¶ Terwijl andere rassen zich langzamerhand ontwikkelden en tot hogere beschaving kwamen, bleef het dwergenvolk wat het steeds was geweest en zoo moesten zij tenslotte, gehoorzaamend aan de natuurwet, van het aardrijk verdwijnen. F. W. FITZSIMONS

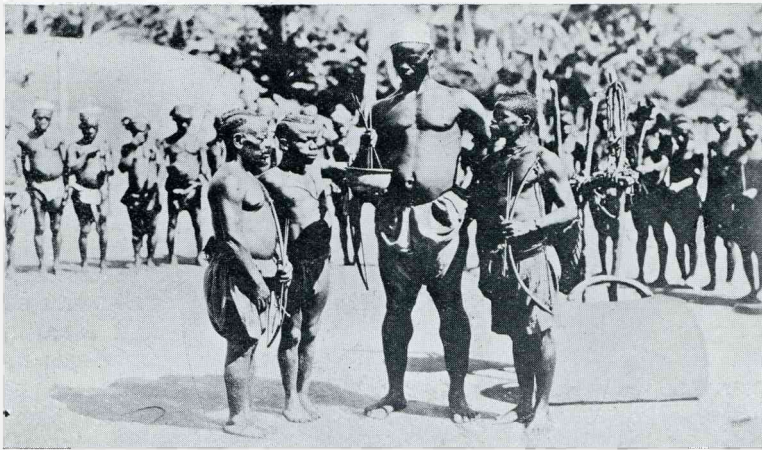
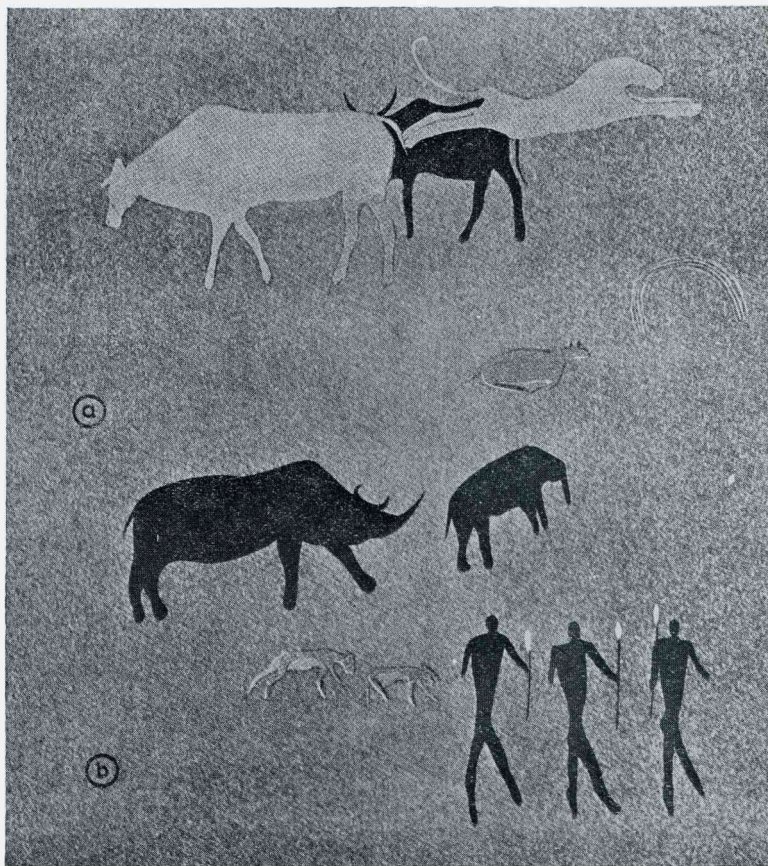

Foto London General Press

IN HET LAND DER PYGMEËN. EEN STAM IN MIDDEN-AFRIKA, WELKS LEDEN TERNAUWERNOD EEN METER LANG ZIJN

BOSCHJESMAN-SCHILDERINGEN. A. UIT ZUURFONTEIN (RUNDEREN, LEEUW), B. UIT ZANDFONTEIN (NEUSHOORN, OLIFANT, JAKHALZEN, KAFFERS)
Naar Helene Tongue, Bushman Paintings

sie. Hij meende, dat de sterren min of meer in den vorm van een enorm wagenwiel gerangschikt lagen, met de zon ergens in de buurt van de spil. De sterren aan de velg van het wiel vormden den Melkweg; zij leken flauw, omdat ze zoover verwijderd waren en zij leken zoo buitengewoon talrijk omdat, wanneer wij in deze richting zagen, wij niet slechts de sterren in de velg zagen, maar tevens alle sterren, die langs een spaak lagen. ¶ In de allerlaatste jaren heeft men echter gevonden, dat Sir William Herschel's rond wagenwiel hetzelfde ding is, als

Hoe is het heelal gebouwd?

VI

HET BESMEREN VAN HET KRENTENBROODJE

Z is het grootste deel van den hemel zwart, de sterren zijn niet meer dan bijkomstige spikkels op een zwarten achtergrond. ¶ Ook hier ontstaat die zwartheid doordat wij door het geheele sterren-systeem heen in de leege ruimte daarachter zien. Zelfs wanneer we in de richting van den Melkweg zien, moeten we te zijner tijd aan het einde der sterren komen. Maar in deze richting zijn er veel meer sterren dan in eenige andere. Ook lijken ze flauwer, wat de gedachte opwekt, dat ze verder van ons af zijn. Het lijkt, alsof we in deze richting veel verder door de ruimte zouden kunnen reizen dan in elke andere, zonder aan het einde der sterren te komen. ¶ Sir William Herschel kwam 120 jaren geleden tot deze conclu-

het ronde broodje, waarmede wij de schikking van de bolvormige sterrehoopen in de ruimte kunnen voorstellen; de sterren nemen hetzelfde gebied in de ruimte in als de bolvormige groepen, en indien we in de ruimte wegzeizen, laten we beide min of meer samen achter ons. Er is slechts één verschil; het wagenwiel van de sterren is niet even dik als het krentenbroodje der bolvormige sterrehoopen. Misschien kunnen we het beter op deze wijze voorstellen: Laat ons het broodje eens smeren. Laat ons het in twee helften snijden, boven- en onderhelft, een flinke dikke laag boter tusschen de beide helften smeren en die dan weer op hun plaats terugbrengen. Dan stelt de boter de sterren voor, terwijl de krenten de bolsterrehoopen zijn. De zon is niet, zooals Herschel dacht, bij het midden van het broodje, zij is in het midden van de laag boter, bevindt zich ergens ongeveer halverwege tusschen het centrum en de velg. ☞ Dit zeer prozaische model is het eenvoudigste, dat ik heb kunnen verzinnen om de ordening te verklaren, die ten grondslag ligt aan de majesteuze grootheid van den avondhemel. Om van het model naar de werkelijkheid over te gaan moeten we vergrooten en vergrooten en nog eens vergrooten, tot elk klein onderdeelje der ruimte miljoenen mijlen wordt; we moeten elke krent door een bolvormige groep van honderdduizenden sterren vervangen, onze boter door een wolk van vele miljoenen sterren en al het verdere laten oplossen in de fluweelige zwartheid van de ledige ruimte, of hoogstens spaarzaam verspreiden als atomen of stofwolken. Indien we onze verbeeldingskracht kunnen overreden al die gedaanteverwisselingen te bewerkstelligen, zal het resultaat allesbehalve prozaisch zijn, want we zullen den sleutel hebben tot het meest indrukwekkende schouwspel, dat het oog des menschen ooit te zien krijgt. Het zal ons in staat stellen het verwonderlijke panorama van den hemel te bezien met een nieuw begrip van hetgeen het beduidt. ☞ Toch moeten we niet verwachten den geheelen bouw voor ons oog uitgespreid te zien, wanneer wij in het open veld staan en op een helderen avond naar den hemel opzien. De afstanden in de ruimte zijn immers zóó, dat zelfs de sterkst lichtende sterren — tenzij ze toevallig betrekkelijk dicht bij ons staan — niet inwerken op ons ongewapend oog. Alle sterren kunnen we individueel zien, daar zij in een zeer klein deeltje van de ruimte, die onze zon omringt, liggen — klein, dat is te zeggen, gemeten naar astronomischen maatstaf. In werkelijkheid zijn de verste sterren die wij kunnen zien zoover van ons verwijderd, dat hun licht ongeveer drieduizend jaar noodig heeft om ons te bereiken; wij zien hun licht, dat 1000 jaren vóór Christus' geboorte zijn reis begon en sindsdien de ruimte met een snelheid van elf miljoen mijlen per minuut heeft doorsneden. In ons model liggen al deze sterren in een kruimel van het krentenbroodje, die op zichzelf niet veel grooter is dan een krent van normale afmeting. Indien elke ster buiten dit kleine deeltje der ruimte plotseling vernietigd was, zouden we niet één ster uit ons gezichtsveld zien verdwijnen. ☞ De Melkweg zou verdwijnen omdat deze gevormd wordt door het gezamenlijke licht van een menigte ver verwijderde sterren, die te ver van ons verwijderd staan om ze individueel te zien, gelijk de lichten van een verwijderde stad. En de achtergrond van den hemel in het algemeen zou een weinig donkerder worden, omdat deze over zijn geheelen omvang zwak verlicht wordt door ver verwijderde sterren, wederom te ver van ons afgelegd, om ze individueel te kunnen zien. Maar verder zou ons ongewapend oog geen veranderingen kunnen waarnemen. Al de sterren, die we afzonderlijk als

GALILEO GALILEI, 1564—1642, DE GRONDLEGGER DER MODERNE ASTRONOMIE

sterren zien, zouden onaangetast blijven. ☞ Het resultaat is dus, dat hetgeen wij aanschouwen, wanneer wij opzien naar den avondhemel, in twee verschillende deelen uiteenvalt. In de eerste plaats een zeer nabije voorgrond van afzonderlijke sterren, dat is te zeggen, zeer nabij naar astronomischen maatstaf. En in de tweede plaats een achtergrond van sterren, die zoover van ons verwijderd zijn, dat we ze slechts als een massa zien — de Melkweg. Daartusschen is nog een middelbare afstand die miljoenen sterren bevat, welke te ver verwijderd zijn om als afzonderlijke sterren en te weinig in aantal om als een wolk van licht gezien te worden; op zijn best verlichten zij in geringe mate den donkeren achtergrond van den hemel. ☞ Hoeveel sterren staan er alles bij elkaar aan den hemel? Men kan denken, dat dit voor den astronoom de eenvoudigste van alle vragen is, die hij te beantwoorden heeft, dat hij ze slechts in zijn telescoop te tellen heeft. Maar de zaak is niet zóó eenvoudig. Hoe grooter de telescoop is, hoe meer sterren we zien. De grootste tot nu toe gebouwde telescoop laat ongeveer 1,500,000,000 sterren zien, ruwweg één ster op elken aardbewoner. Maar het is volkomen zeker, dat een nog grotere telescoop, die

op het oogenblik geconstrueerd wordt, er veel meer zal doen zien en dat zelfs dan we niet in staat zullen zijn alle sterren te zien of ook maar daaromtrent. Er is geen beginnen aan om de sterren te tellen; er is slechts één manier om hun totale aantal te noemen en die is door ze alle te wegen. Het moge alledwaast klinken om te spreken over het wegen van sterren die we zelfs niet kunnen zien, maar dit woord wijst letterlijk aan hetgeen astronomen kort geleden gedaan hebben. ☞ We wegen de zon door het bestudeeren van de bewegingen der planeten rondom haar; we berekenen de sterkte van de zwaartekracht der zon op eenige planeet uitgeoefend en dit vertelt ons welk gewicht de zon moet hebben om zulk een kracht uit te oefenen. Op deze wijze vinden we, dat de zon ongeveer 332,000 maal zooveel substantie heeft als de aarde, of in ronde cijfers, ongeveer 2,000,000,000,000,000,000,000,000 ton weegt. Op grootendeels dezelfde wijze wegen

we het geheele wagenwiel van sterren, door de bewegingen der sterren rond de spil van het wagenwiel te bestudeeren. En we weten, dat de gemiddelde ster ongeveer hetzelfde gewicht heeft als de zon of misschien een weinig minder, zoodat wij kunnen zeggen, hoevele sterren noodig zijn om het wagenwiel te vormen. ☞ Onnoodig te zeggen, dat we het cijfer niet met groote nauwkeurigheid kunnen bepalen. Bijna zeker is het meer dan 100,000,000,000, dat wil zeggen meer dan zestig sterren voor elken man, elke vrouw en elk kind op aarde. En het is best mogelijk dat het twee en misschien zelfs drie of vijf maal dit aantal is. ☞ Laten we, ofschoon het lastig is, trachten er ons een voorstelling van te maken, wat zulke getallen beduiden. In de eerste plaats, hoevele sterren kan men op een volkomen helderen avond zien, zonder gebruik van een telescoop, met het bloote oog dus? Het lijken er een heele massa, en de meeste menschen zullen, indien men hun vraagt te raden, 100,000 of 20,000,000 of een dergelijk getal noemen. In werkelijkheid kan het allerbeste paar oogen slechts ongeveer 3,000 sterren zien, of ongeveer het aantal letters op de bladzijde van een middelmatig groot boek. ☞ Stel u nu voor, dat elke der 3,000 sterren, die ge kunt zien, uitgedijd wordt tot een heelen nieuwen hemel vol met sterren. Zelfs deze tour de force onzer fantazie geeft ons slechts 9,000,000 sterren, slechts een zéér kleine fractie van het totale aantal sterren aan den hemel. Het is het aantal letterteekens in een flink dik boek van ongeveer 3,000 bladzijden.

☞ Om u het geheele aantal sterren in het geheele wagenwiel voor te stellen moet ge u een enorme bibliotheek van ongeveer 20,000 dikke boeken van 3,000 bladzijden elk voor den geest roepen. Alle letterteekens op al de pagina's van alle boeken van deze bibliotheek zullen ongeveer gelijk in aantal zijn aan het aantal sterren, die samen het wagenwiel vormen. Indien ge kunt lezen met een snelheid van een bladzijde per 2 minuten gedurende acht uren per dag zoudt ge 700 jaren noodig hebben om deze bibliotheek door te lezen. En indien ge sterren zoudt kunnen tellen met een snelheid van 1.500 per minuut — vijf en twintig per seconde — zou het u 700 jaren kosten om ze alle te tellen. ☞ Toch hebben we zelfs nu eerst een aanvang gemaakt met het tellen der sterren in het heelal — er zijn miljoenen andere wagenwielen aan den hemel en we moeten ook daarvan het aantal sterren berekenen. Onze aarde is een klein aanhangsel van één, en wel een tamelijk onaanzienlijke, van deze ontzaglijke menigte sterren. Ze beteekent minder — heel veel minder — dan de punt op een „i” in onze bibliotheek van 20,000 deelen. En dit is het stofje welks bewoners plachten te denken, dat het het middelpunt van het heelal was en dat alle andere sterren eromheen cirkelden — inderdaad geschapen waren met geen ander doel, dan om er omheen te cirkelen en er een weinig licht op te werpen nu en dan, bij afwezigheid van zon en maan. ☞ Nu beginnen we in te zien, hoe onbeteekend onze woonstede in de wereldruimte wel is: indien nederigheid een deugd is, die aangemoedigd dient te worden, dan kan de studie der sterrenkunde er veel toe bijdragen om haar te bevorderen. SIR JAMES JEANS

Een miskend kunstwerk

TOEN omstreeks het midden van de vorige eeuw het eerste „Venusbloemenmandje” naar Engeland kwam, hield men het prachtige, verblindende witte glasweefsel voor een bewonderenswaardig kunstwerk uit het verre Oosten en gaarne bood men er f 6.0.— voor. Zelfs de wereldberoemde geleerde Ehrenberg, die de microscopisch kleine dierenwereld in den waterdruppel bestudeerde, hield het voor een kunstwerk door menschenhanden gewrocht en gaf het een plaats in de verzameling van origineele Japansche kunst, toen eenige exemplaren naar Europa kwamen. De Japansche vrouwen en meisjes dragen wel gaarne een Venusbloemenmandje als sieraad in het mooi opgemaakte haar, maar reeds lang wist men daar, dat dit teere weefsel uit de zee afkomstig is. Toen men dan ook in het avondland het dierlijke karakter van de ongeveer 40 cm. lange op voelhorens gelijkende buisjes ontdekte, duurde het nog tientallen jaren voor men geheel tot klaarheid kwam over afkomst en doel van het eigenaardige mazenweefsel. En zelfs daarna kostte het nog veel moeite den douane-beambten duidelijk te maken, dat het geen kunstwerken waren, die hoog moesten worden aangegeven, maar dat men hier te doen had met skeletten van een kiezel spons, die veelvuldig voorkomt aan de kust van Oost-Azie en vooral op het Philippijnsche eiland Cebu en een ietwat andere soort aan de kuststreken van Japan. Daar wortelt zij op een diepte van ca. 200 M. met haar bosje lange kiezelharen stevig in het zeeslik. De visschers halen ze op met

op eggen gelijkende bamboetoestellen, die door steenen verzwaard zijn, doch de grijze, geleachtige spons laat niets vermoeden van de schoonheid die haar innerlijk verbergt. Eerst wanneer de makkelijk rottende weeke deelen zijn weggespoeld, komt het kiezelsteunwerk te voorschijn, dat spoedig door het bleeken in de zon een opaal-wit vertoont, zooals wij dit nu in iedere groote natuurwetenschappelijke verzameling bewonderen kunnen; voor slechts weinig geld is het in den handel verkrijgbaar. Op de Philippijnen doet dit skelet dienst als heilzaam werkend geneesmiddel, dat als een fijn poeder gegeten wordt. ☞ Wanneer wij de foto beschouwen, dan zien wij, dat lange kiezelnaalden tot een fijn net vervlochten zijn. De microscoop zou ons doen zien dat deze naalden, hoewel vervormd, een zesstralige structuur hebben. De holle cylinder, die een doorsnede van ongeveer 4 cm. heeft, wordt afgesloten door een van gaatjes voorziene plaat, die men met den

sproeier van een gieter zou kunnen vergelijken. Zij heeft tot taak onze „gieterspons” te beschutten voor den gedurig neerstreamenden regen van kleine doode wezentjes en tegen de vuile stoffen uit de dieren- en plantenwereld die in de bovenste lagen der zee voorkomen; op deze wijze wordt de zakvormige ruimte, waarin het water geregeld circuleert, zuiver en helder gehouden. In het inwendige van dien zak leven vele parasieten, b.v. de ringwormen, maar vooral twee garnaalsoorten, die als heel kleine larven door de mazen van het net naar binnen glippen en daar in blijven tot zij grooter geworden zijn, om daarna weer door de nauwe openingen naar buiten te gaan. De naïeve visschers dachten dat de kreeftjes zelf de hun beschuttende verblijfplaats vervaardigd hadden. ☞ Hoe voedt zich nu deze merkwaardige spons? Daartoe dienen de vele poriën van den buitenwand, die het van voedingsstoffen voorziene water in de holle ruimte voeren. Ook verzamelt zich een eetbare substantie op de vooruitstekende riffen en kammen. ☞ Men kent ongeveer 35 soorten glassponsen, die in zeer verschillenden vorm de warmere en gematigde zeeën bewonen, zoowel in het ondiepe als in het diepe water, tot 6000 Meter. De

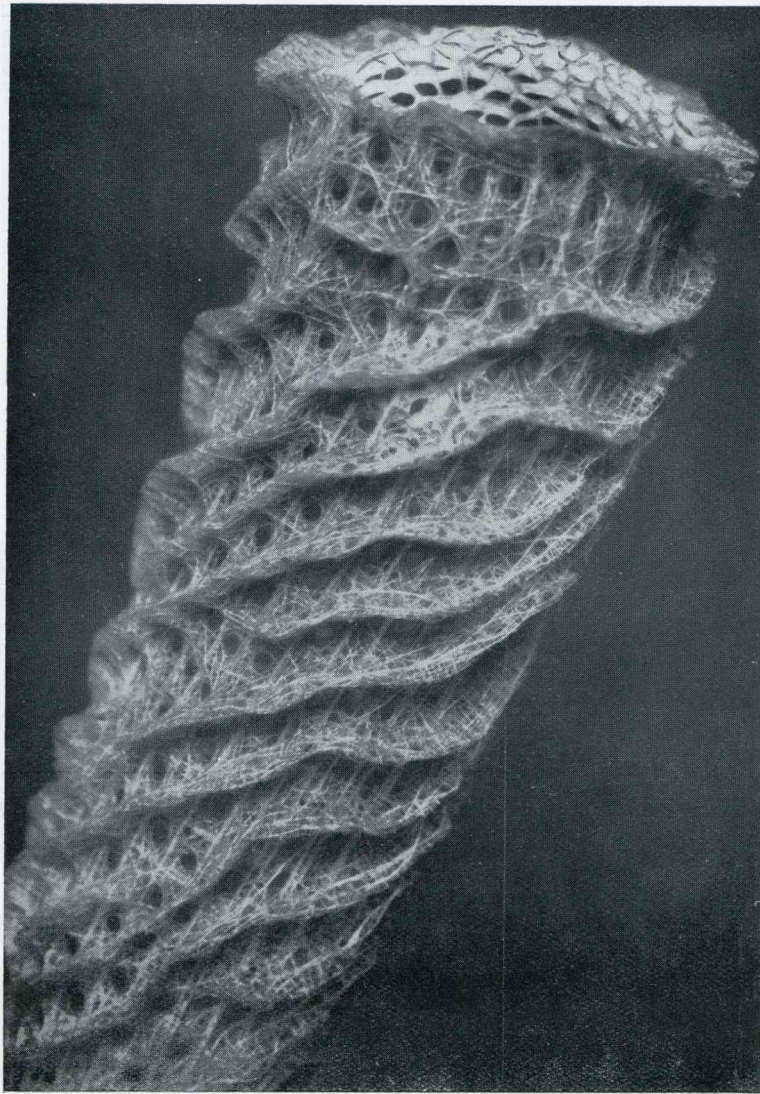

Foto Herzberg

EEN LANG MISKEND KUNSTWERK. BOVENDEEL VAN EEN GIETERSPONS MET ZEEFPLAAT

mooiste echter van al deze sponsen zijn de fraaigevlochten „Venusbloemenmandjes”, die alle menschelijke kunstvaardigheid en handigheid in sierlijkheid verre overtreffen.

Dr. BERGNER

ZOMERSTORM

Nu zingen alle boomen in den wind en witte en roode zomerbloemen wuiven in het gazon. . de rozenblaadjes stuiven als bonte lapjes langs het gryze grint.

Een wolkschaduw wandelt over 't land en donkert langs den weg en in den tuin; maar onder aan de wolk staat schuin, wyd-open als een waaier, zonnebrand.

Blyzgend gaat de regen langs de wereld . . . straks valt het licht, dat reeds van verre schrydt, zilvrig en nat in 't wuivend grastapyt, en iedere bloem is als een kroon bepereld.

C. WILKESHUIS